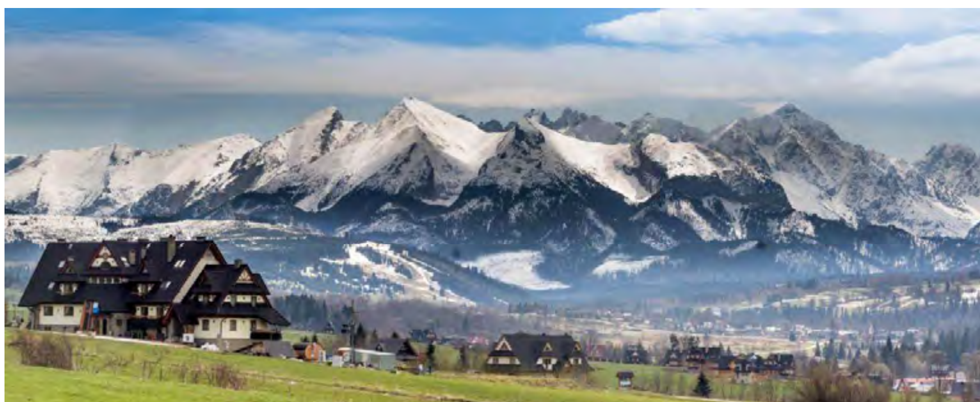
Portul popular al muntenilor polonezi din Podhale

Magdalena Filary

Regiunea Podhale

În sudul Poloniei, de-a lungul Munţilor Tatra, se află regiunea Podhale, unde s-a dezvoltat o bogată cultură populară, capitala acesteia fiind la Zakopane. Localitatea a devenit cunoscută în anii ’90 ai secolului XIX-lea datorită lui Stanisław Witkiewicz, care a lansat „stilul din Zakopane”, numit şi „stilul lui Witkiewicz” – o mișcare care avea ca scop să creeze un stil patriotic și național în arhitectură, bazat pe tradițiile populare. Stilul acesta a pătruns în mai multe domenii: muzică, literatură, meşteşuguri etc., astfel încât arta populară din Podhale a pătruns în cultura generală naţională.

Podhale este locuită de grupul etnic *goralii* (ceea ce înseamnă munteni). Aceasta este o zonă bogată din punct de vedere cultural şi etnografic, care se deosebeşte de celelalte, având un folclor specific Mulţi dintre istorici şi antropologi confirmă că ei sunt de origine română, fiind păstorii din nordul Transilvaniei, numiţi *vlahi*, care au început să vină pe aceste terenuri încă din secolul al XIII-lea.

Cel mai reprezentativ element al folclorului *goralilor* este paşterea oilor şi legată de aceasta producţia brânzeturilor, mai ales a brânzei *oscypek*. Alte elemente importante ale specificului din această zonă sunt dialectul, cântecele, dansurile şi costumele populare.

În anii ’30 ai secolului al XIX-lea au început să viziteze Podhale diferiţi artişti. Un mare propagator al oraşului Zakopane şi a regiunii a fost Tytus Chałubiński. Mulţi artişti veneau aici în căutarea inspiraţiei, încântaţi de munţii pitoreşti. O parte din ei s-au stabilit şi şi-au continuat creaţia acolo, ca de exemplu Stanisław Witkiewicz.

Evoluția costumului popular

Costumul popular din Podhale are o tradiție îndelungată. Putem distinge câteva etape în evoluția acestuia. Prima etapă este secolul al XVIII-lea şi prima jumătate a secolului al XIX-lea. A doua etapă este a II-a jumătate a secolului al XIX-lea, a treia – primii ani ai secolului al XX-lea, a patra etapă este perioada interbelică, iar a cincea durează până astăzi.

Până în secolul al XIX-lea costumul a fost unicolor. Cel mai caracteristic element al costumului din Podhale sunt *parzenice* – pantalonii decorativi. Primii pantaloni au fost lipsiți de broderii şi au venit probabil odată cu moda militară a soldaților autro-ungari. În trecut, oamenii îl executau singuri în gospodării.

Costumul femeiesc s-a schimbat în funcție de modă şi de influențele din exterior. În prima jumătate a secolului al XIX-lea au apărut eşarfe din in, cămăşi, şoarțe şi fuste în culoarea indigo. Fustele şi corsete se făceau din brocart. În secolul al XIX-lea, au început să vină în Podhale femei din oraş, de aceea s-a luat ca model costumul din Cracovia. Femeile au început să poartă atunci veste din aceleaşi țăsături ca fustele. Din ce în ce mai des fustele erau din țesături închise, cu flori mici şi fructe, la care se purta corset şi blănuri maro ca cele purtate de bărbați. În primii ani ai secolului al XX-lea a început următoarea etapă de schimbări. Au apărut bluze care se purtau la fuste largi, pe corsete se broda motivul de crin şi de floare-de-colț, iar sub ele se purta cămăşi cu gulerul mare şi manşete împodobite cu broderii albe. În perioada interbelică, la costumul femeiesc apare motivul de trandafir cu mai multe broderii. După război fustele se scurtează semnificativ şi au motive florale pe toată suprafața sau dantelă. Corsetele se strâng cu o panglică largă roşie. În picioare, femeile au început să poarte, în afară de *kierbce*, pantofi cu şireturi sau simpli la care purteau şosete din bumbac sau lână. Un element important care apare pe parcursul anilor în costumul femeiesc sunt mărgele roşii.

Costumul popular bărbătesc

Este compus din pălărie neagră din pâslă, al cărei cap este înconjurat de scoici numite cuburi, cusute pe o panglică roșie. O cămașă albă din pânză cu mâneci largi cu buton din metal la gât, împodobită cu lănțişoare și mărgeluşe. Pantalonii goralilor se numesc *portki*, sunt din pânză albă, tăiați la talie și în partea de jos. De-a lungul picioarelor merg lampasuri din şnuruleț colorat, partea de jos a pantalonilor este decorată cu pomponuri, iar partea de sus cu broderie numită *parzenica*. Brâul din piele purtat peste pantaloni este bogat decorat cu ținte metalice etc. Pantofii *goralilor* se numesc *kierbce,* sunt cusuți din piele, şi legați de picior cu o cureluşă. Un lanț susține pe umeri ca o pelerina, veşmintele exterioare. Este decorat cu broderii multicolore, aplicații diverse, împodobite pe laturi cu o panglică roșie, folosită pentru legare. Completarea costumului este un baston cu topor, numit *ciupaga*.

Cămaşa (*koszula*) - inițial cămăşile albe din in nu au avut nasturi. La gât era o mică tăietură care făcea mai uşor îmbrăcatul şi dezbrăcatul şi care se încheia cu un buton metalic care îndeplinea mai multe funcții, de ex. capătul lui lung în formă de cârlig folosea pentru curățarea pipei. Cămăşile au fost decorate cu ornamente, lănțişoare cu biluțe din alamă, clopoțele sau mărgele din sticlă colorată.

***Portki* -** pantaloni strâmți cusuți din postav alb. Cracii au fost tăiați în jurul gleznelor, ceea ce făcea mai uşor îmbrăcatul. Pantalonii au fost bogat împodobiți. Pe partea exterioară au fost cusute lampaşuri din şnur, deasupra gleznei pomponuri roşii din lână, iar tăieturile au fost brodate în formă de inimă. Băieții primeau primii pantaloni astfel decorați abia în perioada de dinaintea casătoriei.

Brâul (*pas*) - lat, fixat cu catarame alungite, decorat cu caneluri, nasturi mari de alamă şi ținte. Brâul nu a fost doar o podoabă a costumului, ci îl și proteja pe cel care îl poartă împotriva frigului, făcea mai uşoară ridicarea greutăților şi proteja burta împotriva leziunilor. Deoarece a fost cusut din două straturi de piele, printre care se punea buzunare, folosea şi pentru ținerea unor documente importante şi bani.

Cucha **–** îmbrăcămintea exterioară purtată de gorali ca geacă sau aruncată peste umeri ca pelerină cu mâneci legate în care se puteau ține mici obiecte. Cucha a fost cusută din posnav alb sau negru şi apoi bogat împodobite cu benzi de lână, aplicații şi broderii colorate. Pentru fixarea ei se folosea un lănțişor din metal, o cureluşă din piele sau o panglică roşie.

Serdak **–** este o vestă scurtă fără mâneci, cu căptușeală din blană şi croiul simplu. Este o îmbrăcăminte exterioară, purtată pe tot parcursul anului; când vremea este frumoasă cu blana înăuntru, iar cand ploua invers. Sunt cusute din piele de oaie cu păr alb, negru sau gri, decorate cu aplicații din marochin și broderie multi-colorată.

Kierpce **–** pantofi cusuți de obicei dintr-o singură bucată de piele de porc sau vacă, pielea se cosea astfel încât pantoful avea doar două cusături, una în față și cealaltă în spate. Inițial, *kierpce* nu aveau ornamente, cu timpul au apărut decorațiuni sub formă de ținte și nasturi metalici. *Kierpce* se poartă în două feluri, legați de picioare sub pantaloni sau în exterior, folosind cureluşe din piele.

Pălăria – din pâslă neagră, PLYTKI cu bor îngust și cu o calotă convexă înconjurată de scoici decorative, care protejează nu numai de soare, vânt și ploaie, dar serveşte și ca un vas în care, de exemplu, goral-ul purta apă de la un izvor. Cei care sunt încă burlaci poartă o pană decorativă la pălărie.

Ciupaga **–** este completarea costumului bărbătesc, este un baston cu topor. Suprafața mânărului este ornamentată, la fel şi lama. Cândva *ciupaga* era un element permanent la gorali, care îl folosea ca o unealtă de lucru, avea şi rolul armei, dar şi funcții decorative.

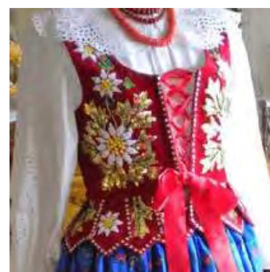
Costumul popular femeiesc

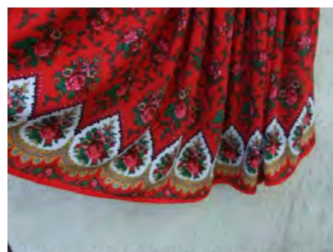
În costumul femeiesc capul este acoperit cu un batic colorat. Primăvara şi vara fetele merg cu capul descoperit, punându-şi flori în păr pentru decorare. Pe o cămașă din batist, împodobită cu broderie albă, se poartă un corset de catifea, căptușit cu pânză și brodat colorat. Panglica folosită pentru legarea corsetului este lungă, de obicei de culoare roșie, legată la partea de jos în fundă. Capetele ei lungi curg liber în jos la fusta cusută din lână de oaie care este împodobită cu motiv floral aranjat în coroană. Sub fustă se poartă o jupă albă, pe picioare *kierpce*, și la gât mărgele roșii.

Cămaşa – de culoare albă ca zăpada, cusută din pânză subțire sau batist și bogat decorată cu broderie, având la gât gulerul mare cu o broderie albă englezească cu care sunt brodate şi mâneci. Cele mai populare modele decorative ale mânecilor au fost compoziții brodate cu trandafiri, crini, viță de vie. Peste cămaşă se poartă o vestă din blană pusă pe cămașă.sau un corset.

Corset – prin strângerea lui în talie păstrează figura femeii în poziția corectă. Corsetele se leagă cu o panglică largă, în forma literei V. De obicei aveau două straturi, cel exterioar cusut din catifea sau din mătase, iar pentru căptușeală se folosea pânză. Marginile erau cusute cu panglici. Suprafața corsetului a fost decorată cu broderie colorată, cu motive florale, și se prindea paiete strălucitoare și mărgele.

Fustă – cusută din lână și percale, dar mai ales din tibet, fusta este largă și plisată, iar jos împodobită cu o "coroană", adică o bandă densă de motive florale. Sub fustă se poartă o jupă care dă volum, cusută din pânză albă, marginea de jos este dințată și decorată cu broderie albă din ajur.

Mărgele – femeile decorează haina cu bijuterii, mărgele roşii, legați cu o panglică într-o culoare cu care a fost legat corsetul. Cele mai valoroase mărgele sunt cele transmise de la mamă la fiică, femeile purtau și coliere din mase plastice. Pe ambele, cruciurile au fost turnate din staniu și monede legate în medalioane atârnate. Bijuteria nu a fost doar o decorațiune, ci avea puteri magice. Se credea că o protejează pe femeia pe care o poartă de boli, oameni răi și de spirite rele.

***Kierpce* –** asemănători cu cei purtați de bărbați, la care femeile poartă ciorapi din lână sau bumbac.

Cu toată că portul popular al muntenilor din Podhale s-a schimbat de-a lungul anilor şi s-a adaptat diferitelor tendințe în modă, tradiția lui s-a păstrat până astăzi datorită faptului că este cultivată de familii şi se transmite din generație în generație. Goralii poartă costumul popular nu numai cu ocazia diverselor evenimente religioase, naționale sau familiale, dar şi pentru a sublinia diversitatea lor şi importanța tradiției.

Bibliografie:

Kroh, Antoni, *Tatry i Podhale*, Editura Dolnośląskie, Wrocław, 2002.
Kroh, Antoni, *Aktualny stan stroju podhalańskiego* în „Polska Sztuka Ludowa-Konteksty”, t. 26, z. 1, ss. 3-10, Instytut Sztuki PAN, 1972.
Piskorz-Branekova, Elżbieta, *Polskie stroje ludowe*, Editura Muza, Varşovia, 2007.
Sieczka, Katarzyna, *Podhalański strój ludowy i jego wytwórcy u progu XX w.*, Nowy Targ, 2000.
Trebunia-Staszel, Stanisława, *Śladami podhalańskiej mody*, Editura POW, 2010.
Trebunia-Staszel, Stanisława, *The Dress of Podhale Highlanders*, Fundacja Braci Golec, 2007.